

SAMŹE (246) *pron*

sãmże (126), samże (3); samże *SarnStat*; sãmże : samże *CzechRozm* (16:1), *CzechEp* (29:1); przed samogłoską końcówkową sam- (89), sãm- (14); sãm- *SkarJedn* (4), *KochOdpr*, *SkarŻyw* (3); sam- : sãm- *GliczKsiąż* (7:1), *BielKron* (2:1), *RejAp* (2:1), *StryjKron* (1:1), *LatHar* (3:1), *WujNT* (8:1).

sg m N samże (138). ◊ *G* sam(e)goż (7). ◊ *A* sam(e)goż (3). ◊ *L* samymże (1). ◊ *f N* sam(a)ż (1), (*praed*) samaż (6). ◊ *G* sam(e)jże (1). ◊ *n N* samoż (1). ◊ *G* sam(e)goż (2). ◊ *pl N m pers* samiż (69). *subst m* samyż (1) *RejPos*. *f* sam(e)ż (1) *GórnDworz*. ◊ *G* samychże (13). ◊ *A m pers* samyż (1). ◊ *L* samychże (1).

Sł stp brak, *Cn s.v. że (particula)*, *Linde bez cytatu s.v. że*.

1. Własnym działaniem, z własnej woli; często: własnymi słowami; *ipse Vulg* (85) : *OpecŻyw* 148v; *MurzHist* V2; dozwoliła mu [Sara Abrahamowi] łamáfz z dzyewką rzędną Hágár małżeńftwo mieć. *GliczKsiąż* C2v; *Leop Act* 2/34; *BielKron* 237, 347v, 392; iż gdy łie kolwiek obroćimy ku wołáiącemu prawdziwemu głóŵowi Pánłkiemu/ iż łie on záfwdy obroći do nas/ bo nas łamże oto vpomináf raczy/ wołáiąc ná káfżdego wdzięcznym głóŵem łwoim: [...] *RejAp* 12v, 16v; Gdyż y Pan náłz łamże nas s tego vpomináf raczy/ ábyłcie nie byli wielomowni *RejPos* 213v, 192v, 193, 305v; Táfżte też mowi Dawid Páfł: 51. v. 10. O Boże łtworz we mnie łerce czyłte/ to łeft/ íáko łamże wykłáda/ duchá práwego odnow we wnątrznóścíách moich. *CzechRozm* 38, 27, 91v, 104v, 263; to co łam idáf ná mękę vcźniom zlecił/ íáłnie przez Apołtołáf/ w ktorym [= przez którego] łamże mowił/ powiedziáf: [...] *SkarJedn* 248, 179; To rzekłzy Łáktáncyus/ o rodzeniu íákieby było/ záfraz łamże wykłáda łámego łiebie *CzechEp* 258, 69, 88, 168, 174, 218 (10); ábowiem Híftoryci łámíż łwiáfdczáf/ iż ten Íákub przed łmierćíá Piotrowáf łiedm łat záfbyty był *NiemObr* 55; Ale co rzekáf o łwoich Pápieżách/ ktorych łámíż kilku zá Heretyki ołáfżłi *NiemObr* 177; *ReszPrz* 82; *GórnRozm* H; *PapUp* I3; gdy koźdy/ łam będaf łwych imion y rzeczy pánem/ łamże też łzáfcowáf będfie máíętnóść łwoię włáfnáf *OrzJan* 124, 120; czwarte [suchedni] Kálixtus S. Pápież [...] przycźynił/ íáko łamże to włpomina *epift. ad Benedictum*. *LatHar* 124, 205, 222, 262, 286, 325; A [łw. Marek ewangelista] nápiłáf íáf [tj. ewangelię] napierwey po Łáćinie/ [...] á potym íáf łamże w Aquileiey ná Graeckie przełóżył *WujNT* 125; ále łię też rozefłzłáf ná włzelkim mieyłcu/ wiáfraf wáfzáf ktora łeft ku Bogu: táf iż też nam nie trzebáf nic mowić. Bo łámíż o nas opowiedáfíáf íákowyłmy przyłtęp do was mieli *WujNT* 1.Thess 1/8, s. 514; *JanNKar* Bv; (*nagł*) Włáfdyłław Íágiełło. (–) Odwiodł poddáfne od błędu pierwfżzego, Samze ich vcźáf znáf Bogáf práwego. *KlonKr* E3v; połóże Obie rzeczy ná wagę, á łędfzim y łtronáf Samże będfie tey łpráfwy. *CiekPotr* 17, 11; *SkarKazSej* 707b.

Wyrażenie: »samże dobrowolnie« (2): Ktoż tedy táf łercáf niedbáfłego/ znáfíáf táfáf łáfłkę Pánáf tego/ iż íáf łamże tráfíi dobrowolnie/ żywáf tu ná tym łwiećie łwowlolnie? *ArtKanc* P3; *OrzJan* 126.

a. W relacji o cudzej opinii powołanie się na jej autora (często dla podkreślenia sprzeczności) (12) : Confesfioníłte łámíłz íednego przeżonego [!] w Kołściele potrzebnego znáfíáf. *WujJud* Ll5v; *CzechRozm* 15, 25v, 32v; *SkarJedn* 243; *CzechEp* 82, 179, 183, 188; gdy oto łámíż Pápieżnicy [...] wyznawáfíáf/ iż Pápież vpałć/ y záfłáfdfć może *NiemObr* 178; Táfżte/ zá łámychże Heretykow wyznáfniem Confesłyfa Aufzpurłłka/ nie łeft Boże ále człłowiecze/ to łeft Philippowe łłowo. *ReszPrz* 71; *WujNT* 12.

b. Powołanie się na słowa Boga lub Chrystusa dla potwierdzenia prawdziwości (20) : *RejAp* 18v, 67, 159, 166; *RejPos* 90v; *acz powiedaią iż to iest philozophia/ ale tę philozophią samże ten Pan potym iálnie wyłozyc raczył. RejZwierc* 9; *A co sie tknie świadectwá tego/ [...] iż nie służy synowi ani duchowi świętemu/ lecz tylko Bogu oycu samemu: tedy to samże Chrifus pokázuie/ y Páweł toż świadczj [!]. CzechRozm* 13v, 39v, 53, 187v, 264v; *iednák y tę wątpliwóć zofobná samże Chrifus Pan odeymuie. CzechEp* 283, 208, 299, 312; *kędy grzeřzące ktorzy nie słucháią rády y nápomínania zborowe⁸⁰/ Chrifus wyłaczác rofkázuie/ co też samże Chrifus pan/ v Máth. w 19. zwiázánim názywa. NiemObr* 38; *LatHar* +10v, 647; *WujNT Ioann* 4/44.

Wyrażenie: »samże usty swemi« (1): *Ták iáko to y onemu Ezdrařzowi Prorokowi samże Pan vřty řwemi opowiedzyeć raczył RejPos* 248.

2. Wyodrębnia osobę powszechnie uznawaną za znaczniejszą od innych (28) : *A nye wřřyřtkyego też co Pan vczył/ [řluchacze] rozumyeli/ o czym samřřz Ewanyeliřtowye świadřřą. KromRozm II* c4, 12; *KromRozm III* G5v; *Gdyř tu samřřz Anyeli álbo y ine głofy niebieřkie iálnie ty figury wykłádaią. RejAp* BB6; *Słuchayże co samże Mořřelřz o tey zwırzchnóći tego Syná Páńřkiego/ [...] opowiedział RejAp* 32v; *Gdyř řlyřřyřz od samęgoř Piotra s. włářne wyznánie ięgo/ iż iedno onęgo samęgo wyznał być tą řkálą á tą opoką RejPos* 302, 301v [2 r.]; *RejPosWstaw* [110³]v; *CzechRozm* 156; *Skarřyw* 88; *CzechEp* 278; *NiemObr* 34, 162, 170; *gdýř czołá nářze/ z przykłádow rozlicřnych piřmá řwiętego/ y z náuki samýchře Apořtolow/ y ich namiářtkow/ onym [řj. krzyřem] znáçřmy LatHar* 57, 121, 378; *WujNT* 393, 883.

a. O Bogu i Chrystusie; ipse Vulg (8) : *ále samże Duch proři zá námi wzdychánim niewymownym. WujNT Rom* 8/26, s. 551.

Wyrażenia: »samże (Pan) Bog, Ociec« (2:1): *A Křięgi Nowęgo Zakonu vczą nas tego/ iż on obiecány Kryřtus [...] pořłan był od Oycá/ tego czářu ktory był v řiebie pořtánowił samże Oćiec BibRadz* *6v; *Tákže y tá znáiomoć Boża ktorey samże Bog miał ludzi náuczáć/ tym tylko ma być przyczyřána CzechRozm* 110; *LatHar* 256.

»samże Zbawiciel, Syn Boży« (2:1): *Ięřliř zářię kogo obraża řtanie przy oney krotkiej modlitwie/ [...] niechayře mu to táyno nie będzie/ že y samże przedwieçny Syn Boży wřłal/ kiedy w Nářáreth/ w Zydowřkiej řzkole/ ábo Bořnicy/ Izáiařzowe prorocřwo cżyřal. LatHar* 57; *Zá przyřřłą [pamiąřkę] połozýř řąd Páńřki/ ná ktory samże zbáwićiel nář kaže řię cęřłto nam ogláđác. LatHar* 200, 185.

3. Ten, a nie kto inny (to, a nie co innego) (68) :

A. Z rzeczownikiem (też zaimkiem) osobowym; idem, ipse JanStat (60) : *MiechGlab* 3; *Apowędział yřř samářch dworka yemu opyenyedzách tych [...] powiedziała LibMal* 1544/81v; *KromRozm III* I8; *Częgo winni bęđą samřřz rodzicy/ s ktorych řie dzyecę přuye GliczKsiąř* D7v, H5v, K3v, O3v; *BibRadz Ier* 52/16; *SienLek* a3; *GórnDworz* P4v; *vřkarzáiác řie ná řtrože winnice tey: Iż samřřz pařterze řtáři á podeptáli winniczę moię RejPos* 60v, 9v, 164; *KuczbKat* 210; *pęđą nas do řtrácenia onęgo złořęgo klenotu wolnoći nářzey samřřz brácia nářzy RejZwierc* 188v; *CzechRozm* 14, 35, 164v, 184v; *Skarřjedn* A2, 131, 168, 296; *Skarřyw* 298, 479, 483; *StryřKron* 260; *CzechEp* *3, 218, 310, 409; *CzechEpPORz* **3; *NiemObr* 153, 176 [2 r.], 178; *ReszPrz* 70; *ReszList* 168, 169; *BielRozm* 30; *GostGosp* 98; *LatHar* 318, 350, 648; *ći řzkářáđzie błáđąř/ iáko y samřřz Graecy Doktorowie [...]*

pokázuią/ pifząc ná to mieyfce. *WujNT* 692, *przedm* 5, s. 378, 397, 830; *SarnStat* 61, 699, 1081; *GrabPospR* L4v, M3v; *PowodPr* 65; *SkarKaz* 158b.

Połączenie: »on samże« (*tu też w przypadkach zależnych*) (4): Gdi thedi zażyą na zad czlowyek yeden yą do Schuchego lyalfu yełth przywyodł, thak vbithą, thedi on łamze knyey przifchedł y zynfchymy lyudzmy thefch yey yełth zalował *LibMal* 1544/93v; Wielka to Páńfka łáfká komu to ták dádzą/ Iż go ná włáfną łpráwę łámegołz wyłádzą *RejWiz* 80v; *RejPos* 140v; Gdzieżeś go odiáchał? (-) Dobrze mu łię wodziło. (-) Ale wżdy mów kędy? (-) We Fráncyey. (-) Od niego łámegożeś ie [*tj. listy*] wziął? *CiekPotr* 69.

B. Z rzeczownikiem nieżywotnym (8): *RejWiz* 117; bo mu łie ták zda/ iákoby łámofz przyrodzenie/ tákowym włomkiem [= *ułomnością*] iáko iednym piątmem/ iego złość náznáczy. *GórnDworz* Ee8v; *RejPos* 256, 301v; A złościwegom zázwdy widział áno go łámáłz złość iego pobila. *RejZwierc* 174v; *WujJudConf* 33v; *CzechEp* 108, 146.

4. W funkcji zaimka anaforycznego lub osobowego: on (ja, ty) (55):

A. W mianowniku (53): Sámiżeście się przyználi/ Ku gadce ktoráście zádáli. *BierEz* G3; *LibLeg* 11/13; *LibMal* 1543/76, 1544/90, 90v; *KromRozm I* G4v; yáko zás łámifz rozumyemy być rzecz łzkodliwą rychło á młodo łie ożenić. *GliczKsiąż* P2v, D6v; *BibRadz* *5; *BielKron* 398v; oto łfyłzyłz iż ćifz krolowie którzy łię z nią [*bestią*] byli zbuntowáli y iedney myfli vzywáli/ y przeciwko Báránkowi kwoli iey byli powłtáli/ łámifz ią pothym poczną w nienawiści mieć *RejAp* 146; *GórnDworz* D4v; *RejZwierc* 141; *RejPosWstaw* 42; *HistHel* A, C2, D3; A Chriřtus Iezus łamże wodzem ieřt y Hetmánem *CzechRozm* 94v, 12v, 49, 91v, 187, 214v; *KochOdpr* C2; Vprzéymość moię złością mi oddáli/ Miáfto rátkunku łámifz zásiadáli Ná gárdło moie. *KochPs* 49, 154; *SkarŻyw* 534; *KochTr* 15 [2 r.]; Ktemu iż náłze náuki y pílmá łą básni ná ktorých iż czás trawil/ łamże záluie. *CzechEp* 98, 8, 40, 175, 178, 181 (12); *NiemObr* 178; BOg tylko ludzkie myřli wiedzić może/ Y ku dobrému łamże dopomoże *KochFr* 91; *PaprUp* L2; *KochPij* C3v; *OrzJan* 121; *LatHar* 378; A głupi Haeretycy/ rózne zbory łwoie buduią ná piałku: ktore zálię łámifz obaláią niezgodámi łwemi. *WujNT* 32, 188 *marg*, 517; *CiekPotr* 67; *KlonWor* 76 [2 r.].

B. W innych przypadkach (2): Ktory kopa doł drugiemu/ wpádnie łam weń/ á ktory ná drugiego kámię thoczy/ obroći łię ná łámegołz [*ad eum revertetur*]. *BibRadz Prov* 26/27; To czego żádałz nie ták poprořtu ma być pokázowano/ ále naprzod trzeba żydow o to pytać. [...] Potym zás pytać łámychże/ ktoreby były obietnice te/ ktore łie do niego [*Mesjasza*] ściągáią. *CzechRozm* 107.

5. W funkcji epiforycznej, tj. zapowiadającej dalszy tekst (1):

Połączenie: »samże ten, który« (1): o tym łamże ten powiedział/ ktory vkochánie y vpodobánie łwoie w namilřzym Synu/ řwiátu potym opowiedział. *LatHar* 75.

6. Podkreśla zwrotność (8):

a. Z czasownikiem zwrotnym (o niespodziewanym skutku własnego działania: wbrew woli) (2): Bo tym łamym gdy to niebacźnie ćwierdzą/ řrodze łię łamifz potępiáią *SkarJedn* 14; gdzie ná to mieyfce Pápież cudzą [*krew*] wylewa: tedy łię w tym Antychriřtem być łamże okázuię. *CzechEp* 337.

b. Z zaimkiem zwrotnym (wyjątkowo osobowym) (6):

α. „*Samże*” w mianowniku (5) : A gdy fwoię fzkodę widział/ Lás samże ná lie nárzekał *BierEz* Rv; Gdzye fyn [...] weźmye wasń ná oycá y zábiyáýą lie o tho fámifz myedzy łobą *GliczKsiqż* O3v; A samże to od fiebie mowifz [*A semetipso tu hoc dicis*]/ czylić drudzy o mnie powiedáli? *BibRadz Ioann* 18/34; *StryjKron* 16; *LatHar* 731.

β. „*Samże*” w przypadku zgodnym z zaimkiem (1) : Gdziefz tey ápteki fzukác náfz miły Pánie? gdziefz tey wodki doftác? iedno v famegoż v ciebie. *RejAp* 45.

7. W znaczeniu zbliżonym do ‘tylko i nikt poza tym’ (1) :

Połączenie: »samże tylko« (1): O nie samże tylko kálácefz náfz miły Pánie do tych fortek náfzych/ kołácą ná nas frodze Prorocy fwięći twoi/ kołácą Apoštołowie y Męczennicy twoi *RejAp* 45v.

KW, (LWil)